

WWF *for a living planet®*

Världsnaturfonden WWF

Ulriksdals Slott

170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00

Direkt: 08 546 575 13

Fax: 08 85 13 29

Allmänt: info@wwf.se

www.wwf.se

Länsstyrelsen Västernorrland
Att. Vattenmyndighetens kansli
871 86 Härnösand

vasternorrland@lansstyrelsen.se

Ulriksdal 28 september 2018

Världsnaturfonden WWFs synpunkter på Vattenmyndigheternas förslag till miljökvalitetsnormer för vatten som är kraftigt modifierade på grund av påverkan från vattenkraft

Dnr 537-3521-2016

Världsnaturfonden WWF välkomnar den pågående processen för att alla vattenkraftverk i Sverige ska uppnå uppsatta miljömål med moderna miljötillstånd kopplat till EUs ramdirektiv för vatten, då de allra flesta vattenkraftverk i Sverige idag bedrivs med stöd av 1918 års vattenlag och med för närvarande stor negativ påverkan på våra sötvattens ekosystem. Världsnaturfonden WWF ser positivt på att en bred energipolitisk överenskommelse har nåtts i Sverige om en övergång till 100 procent förnybar elproduktion, men är övertygade om att en omställning till en 100 procent hållbar och förnybar energiproduktion både kan och bör ske tidigare än 2040.

Våra sötvattens ekosystem är hotade

Vattenkraften har haft stor betydelse för Sveriges utveckling och är med sin reglerkapacitet viktig för energisystemet. Vattenkraft är en förnybar energikälla, men de negativa konsekvenserna från vattenkraften är stora för ekosystemen och den biologiska mångfalden. På global nivå har sötvattensarterna minskat med 81 procent mellan 1970 och 2012 och detta är många gånger kopplat till fragmentering och bristande konnektivitet¹. Vattenkraftverken påverkar ekosystemet negativt och utarmar den biologiska mångfalden uppströms och nedströms genom att förändra vattenflöde och blockera vandringsvägar för fisk och andra migrerande arter. Naturliga

¹ WWF Living Planet Report (2016), http://awsassets.panda.org/downloads/lpr_2016_full_report_low_res.pdf

strömsträckor försvinner och syresättningen av botten påverkas. Tillfälliga översvämningar som göder strandängar och ger vattenspridda frön möjlighet att breda ut sig, minskar. Vattentemperaturen och sedimenttransporten förändras, och problem med erosion kan uppstå. Botten med grövre material där fisken lägger sin rom försvinner. Växligheten på strandzonen minskar och många vattenlevande djur missgynnas. Hinder i vattendragen gör att fisken får svårare att hitta och nå områden där den naturligt kan föröka sig och hitta föda. Habitat där fisk och andra vattenlevande djur kan skydda sig och växa upp påverkas drastiskt. Hela näringsbalansen och ämnestransporten i vattensystemet förändras och påverkar även miljön vid kusten. Ett avskräckande exempel är Letsi torrfåra i Luleälven vilken med sina 17 km är Europas längsta torrlagda älvfåra.

Vattensystemets förmåga att leverera ekosystemtjänster i form av dricksvatten, fiske, möjlighet till rekreativa aktiviteter och estetiska värden minskar också. WWFs rapport *Valuing Rivers*² visar på hur den traditionella och snäva synen på floder och älvar som enbart leverantörer av vatten och energi tar fokus från andra viktiga funktioner, allt från fiske till en ökad biologisk mångfald. Sveriges storskaligt vattenkraftsutbyggda älvar i norr måste sluta att betraktas som förlorade och det handlar istället om att ta vara på och utveckla alla de värden som älvarna representerar genom att bevara och återskapa deras levande sötvattenekosystem. Det handlar framförallt om en landsbygdsutveckling med förbättrat sportfiske, ökat småföretagande och ökad turism vilket ger mer levande älvdalar. Rent samhällsekonomiskt är det dessutom en vinst att göra miljöanpassningar av vattenkraften³.

För att komma till rätta med dessa problem i Sverige, där just strömsträckor många gånger är en bristvara, anser Världsnaturfonden WWF att det är absolut nödvändigt att alla Sveriges vattenkraftverk genomför långtgående åtgärder vilket innebär fria vandringsvägar, miljöanpassade flöden, minimitappningar samt undvikande av nolltappningar.

Det nationella planeringsmålet får inte styra miljökvalitetsnormerna

I Vattenmyndighetens förslag framgår att endast 30 procent av de 658 vattenförekomsterna, vilka klassats som Kraftigt modifierade vatten (KMV) på grund av vattenkraft, ska uppnå god ekologisk potential. Världsnaturfonden WWF anser att det är en oroväckande låg andel och att det väcker frågetecken kring huruvida Sverige därmed faktiskt grovt överutnyttjar de tillgängliga möjligheterna för undantag som finns i enlighet med EUs ramdirektiv för vatten.

Världsnaturfonden WWF vill också uttrycka en stark tveksamhet till att uppsatta miljömål kommer att nås med denna låga ambition, där risken i många fall är stor att nästan inga miljöåtgärder alls av vikt kommer att genomföras i de norra produktionsälvarnas avrinningsområden.

Det framgår också i Vattenmyndighetens förslag att hänsyn tagits till det nationella planeringsmålet om en total produktionsförlust per år om högst 2,3 %/1,5 TWh, vilket anges i Havs- och vattenmyndighetens och Energimyndighetens gemensamma nationella strategi (Strategi för åtgärder i vattenkraften). Varken det nationella planeringsmålet eller den nationella strategin har remitterats och togs dessutom fram utanför den ordinarie vattenförvaltningen och utan att de biologiska värdena liksom andra ekosystemfunktioner var fullt kända. En avvägning mellan miljövärden respektive miljönytta har därmed inte skett för varje enskilt objekt. Prövning av varje enskilt objekt skall ske baserat på kända miljövärden respektive miljönytta och avvägas gentemot energisystemets framtida behov, och inte genom att en sådan avvägning på förhand

² WWF (2018), *Valuing Rivers – How the rivers benefits of healthy rivers underpin economies*, http://www.wwf.se/source.php/1746179/WWF_Valuing_Rivers_2018_FINAL.pdf

³ Världsnaturfonden WWF m fl (2015), *Rikedomar runt rinnande vatten*, <http://www.wwf.se/source.php/1603344/rikedomar%20vatten%202.pdf>

genomförs och ställs utanför en prövning enligt praxis. Utgångspunkten måste vara att det ska gå att uppnå god ekologisk status eller potential samt god kemisk ytvattenstatus i samtliga avrinningsområden och vattenförekomster som påverkas av vattenkraft, i linje med miljö kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag.

Världsnaturfonden WWF anser därför att det är direkt felaktigt att på förhand, det vill säga före Vattenmyndigheternas aktuella förslag, anta ett förutbestämt värde på högsta möjliga produktionsförlust, det så kallade nationella planeringsmålet. Detta tak för produktionsförlust måste således helt bortses från i detta förslag.

God ekologisk status eller potential i samtliga avrinningsområden och vattenförekomster som påverkas av vattenkraft kan rimligen uppnås

Världsnaturfonden WWF vill förtydliga att ny kunskap kontinuerligt framkommer kring bästa möjliga teknik samt möjliga och relevanta miljöåtgärder i alltifrån små vattendrag till de stora utbyggda älvarna. Som exempel har Världsnaturfonden WWF tillsammans med bland annat näringsliv, ideella organisationer, länsstyrelser samt myndigheter visat på den stora potentialen i möjliga miljöåtgärder i Ångermanälven. Omfattande inventeringar har visat på att det går att utföra ett mycket stort antal miljöförbättrande åtgärder utan negativ påverkan på själva vattenkraftproduktionen^{4,5,6}. Världsnaturfonden WWF vill här lyfta fram det projekt, baserat på dessa inventeringar, som med relativt små medel genomförts i Bullerforsen i huvudfåran i Ångermanälvens övre delar.

Det är dock i många fall direkt nödvändigt med investeringar i naturkapitalet genom exempelvis ökade minimivattenföringar i torrfåror och faunapassager med viss produktionsförlust som följd för att naturvärdena ska kunna förbättras eller behållas. Ett annat exempel är det arbete som sker i Umeälven genom Föreningen Samverkan i Umeälven⁷. Världsnaturfonden WWF saknar referenser till liknande inventeringar och utredningar i Vattenmyndigheternas förslag.

Om Vattenmyndigheten använder schabloner för minimitappningar så optimeras tyvärr varken vattenkraftproduktion eller miljöförbättrande åtgärder. En riktig optimering kräver att provtappningar genomförs med olika flöden, där ett spann mellan naturlig MLQ och 5 % av naturlig MQ bör ingå för att fastställa en optimal minimitappning. Det kan mycket väl i många fall räcka med en mindre andel vatten för att få rätt förutsättningar för exempelvis upp- och nedströms fiskvandring eller för att återställa ekosystemet i en torrfåra. Vattenmyndigheten behöver därför gemensamt med länsstyrelserna ställa krav på kraftbolagen att i samråd med myndigheterna genomföra provtappningar vid varje enskild kraftverks- eller regleringsdamm innan beslut om miljö kvalitetsnormer för kraftigt modifierade vatten tas.

Världsnaturfonden WWF instämmer också i att det beräknade produktionsbortfallet är överskattat och ser överskattningen som problematisk då det ger en felaktig bild av föreslagna åtgärder, där den beräknade konsekvensen av att nå god ekologisk potential i samtliga kraftigt modifierade vatten innebär ett produktionsbortfall på 9,9 TWh/år. Vattenmyndigheternas bedömning att det därmed finns anledning att besluta om undantag från kravet på att uppnå god ekologisk potential för ett flertal KMV, det vill säga mindre stränga krav då detta skulle riskera

⁴ Världsnaturfonden WWF m fl (2015): Ångermanälvprojektet – förslag till miljöförbättrande åtgärder i mellersta Ångermanälven och nedre Fjällsjöälven, <http://www.modelforest.se/images/sampleddata/PDF/vattenbruk/Angermanalvsprojektet%20rapport%209%202015.pdf>

⁵ Vilhelmina Model Forest, Skogsstyrelsen (2009): Åtgärdsplanering i reglerade vattendrag – arbetsgång och åtgärdsförslag i övre Ångermanälven, http://www.modelforest.se/images/sampleddata/PDF/SKS_Rapporter/Rapport_1_2009_%20ovre.pdf

⁶ Skogsstyrelsen m fl (2011): Nedre Ångermanälven och Faxälven – förslag till miljöförbättrande åtgärder, http://www.modelforest.se/images/sampleddata/PDF/SKS_Rapporter/Rapport_%205_2011_nedre.pdf

⁷ <https://umealven.se/>

att medföra orimliga samhällsekonomiska kostnader, därmed blir baserat på ett överskattat och missvisande värde som inte heller baseras på dokumenterade och detaljerade naturvärden. Världsnaturfonden WWF anser därför att noggrannare och realistiska beräkningar måste genomföras, med ett förväntat minskat antal undantag som följd.

Åtgärder för att klara gynnsam bevarandestatus i Natura 2000-områden bör ha högsta prioritet i åtgärdsarbetet

För de 18 Natura 2000-områden som berörs i vattenmyndighetens förslag har endast lokala åtgärder för att uppnå god ekologisk potential utretts, vilket innebär fiskvägar, minimitappningar, samt morfologiska åtgärder. Natura 2000-områden är skyddade inom ramen för EUs Art- och habitatdirektiv vilket innebär att de har unika naturvärden av europeisk betydelse. De värden som utgör grund för skyddet får inte skadas, och så kallad gynnsam bevarandestatus skall bibehållas. Storskaliga åtgärder som kan krävas i avrinningsområdet, det vill säga framför allt frågan om regleringsförhållanden och amplituder, har inte utretts i Vattenmyndigheternas förslag. I praktiken innebär det att naturvärden i flera Natura 2000-områden hotas. Natura 2000-områdenas naturvärden är starkt kopplade till påverkan från korttidsreglering från vattenkraft, där ett exempel är Färnebofjärdens nationalpark i Dalälven. Enbart lokala åtgärder räcker därmed inte för att uppnå gynnsam bevarandestatus i Dalälvens nedre del. Världsnaturfonden WWF anser därför att även regleringsförhållanden och amplituders inverkan på möjligheterna att nå uppsatta miljömål måste beaktas redan i detta förslag för de kraftigt modifierade vatten som påverkar Natura 2000-områden.

Vattenkraftens betydelse i det framtida energisystemet kommer att förändras

Det är av betydelse att energisystemets roll och behovet av en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel inte bara betraktas utifrån en historisk situation utan också tar i beaktande ett framtida förändrat energisystem med 100 procent hållbar och förnybar energiproduktion. Det inkluderar också kommande andra energilager än vattenkrafts- eller regleringsdammar, ökad överföring och framför allt flexibel och minskad total energianvändning.

Dessutom kommer sannolikt den förväntade nederbördsökningen till följd av framtida klimatförändringar att som konsekvens generera ett positivt tillskott till vattenkraftproduktionen och därmed ge ett ökat åtgärdsutrymme. Världsnaturfonden WWF anser att påverkan på energisystemet i stort till följd av nödvändiga miljöanpassningar inom vattenkraften inte på längre sikt kommer vara lika betydelsefull i relation till den i övrigt stora förändringen av energisystemet som förväntas ske, och att detta också måste beaktas i Vattenmyndigheternas förslag.

För Världsnaturfonden WWF

Åsa Ranung
Avdelningschef Hav & Vatten

Mattias de Woul
Sakkunnig sötvatten